

Deleuze ve Guattari'nin Devlet Kuramı:

Tarihsel-Makinesel Materyalizm ve
Devlet-Biçiminin Şizoanalizi

Guillaume Sibertin-Blanc

Bu kitabın yayın hakkı PHOENIX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Deleuze ve Guattari'nin Devlet Kuramı:

Tarihsel-Makinesel Materyalizm ve Devlet-Biçiminin Şizoanalizi

Guillaume Sibertin-Blanc

Örijinal Ad: La théorie de l'Etat de Deleuze et Guattari: Matérialisme historico-machinique et schizoanalyse de la forme-Etat

Bu çalışma, Revista de Antropologia da UFSCar dergisinin Ocak-Haziran 2011 tarihli 1. sayısında yayımlanmış olup, Guillaume Sibertin-Blanc'ın izniyle Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır.

Çeviren: Güney Çeğin

Çeviri Editörü: A. Halim Karaosmanoğlu

Editör: M. Çağlar Karuç

Kapak Tasarımı ve Dizgi: İrem Nur Acar

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

2026 Temmuz, Ankara

ISBN No: 978-605-7789-89-1

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı: Vadi Grafik Ltd. Şti.

İvedik Organize Sanayi 1420. Cd. No: 58

Ostim Yenimahalle/Ankara

Sertifika No: 47479

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

**Deleuze ve Guattari'nin
Devlet Kuramı:
Tarihsel-Makinesel Materyalizm ve
Devlet-Biçiminin Şizoanalizi**

İçindekiler

Giriş	7
I. Devlet-Biçiminin Tarihsel Materyalizmi ve Şizoanalizi.....	11
A. <i>İmkânsız köken ve bulunamaz başlangıç: Devlet'in kökeni açmazının tahlili</i>	11
B. <i>Urstaat'ın kendini önvarsayma hareketi: Devlet biçiminin çözümsüz tarihsel oluşumu</i>	18
II. Kapma Kuramı: Devlet Kudretinin İlksel Birikimi	
Kavramına Doğru	37
A. <i>Devletsel kapma ve toplumsal oluşumların analizi: Tarihsel-makinesel materyalizmin temel kavramları</i>	37
B. <i>"Devletsiz" toplumlar sorunsalına geri dönüş: Önceden sezme-önlem ve stok biçimi</i>	52
C. <i>Kapma ve egemenlik: Devletsel şiddetin ekonomik ve ekonomik-olmayan boyutu</i>	69

Giriş

Gilles Deleuze ile Félix Guattari'nin ortak eserinde Devlet sorusu, en azından muammalı bir figür altında ve yine en az onun kadar sarsıcı bir tartışma çerçevesi içinde ansızın belirir. 1972'de, *Anti Ödipus*'un üçüncü bölümünde yer alan ahlak ve kapitalizmin kapsamlı soykütüğünün tam kalbinde, "despotik" bir toplumsal makinenin ve ona tekabül eden Devlet'in çözümlemesi ortaya çıkar: "despotik Devlet", "Asyatik" Devlet, "köken Devlet", *Urstaat*, "düşünsel soyutlama" ve "her Devlet'in olmak ve arzulamak istediği şeyin ideal modeli" olan nesnel paradigma.¹ Bu tür formüller, zaten *Anti Ödipus*'un her yerinde karşılaşılan ve daha genel olarak Deleuze-Guattarici Devlet fikriyatının tamamını kat eden bir muğlaklığı yeniden canlandırır: iki söylem rejimi arasındaki bir ayırt edilemezlik bölgesi. Burada tarihsel olgulara dair bir çözümlemeyle mi karşı karşıyayız, yoksa "şizoanaliz" in kurucu tezine uygun biçimde, tarihi arzulayan, onu kurucu olarak hezeyanlaştıran ve arzu yatırımı altında nesnel belirlenimine en az toplumsal ya da yapısal belirlenmişliği kadar içkin olan bir süreci, yazının ve imgenin imkânları aracılığıyla bize sezdiren bir girişimle mi? Karl Marx'ın *Formes antérieures à la production*

¹ *Anti-Oedipus*, Paris, Minuit, 1972 [AOE], s. 257-263.

capitaliste'in (ya da daha da iyisi Friedrich Engels'in *Rôle de la violence dans l'histoire*'nün) bir uzantısını mı okuyoruz; yoksa Sigmund Freud'un *L'homme Moïse et le monothéisme* eserinin bir yeniden yazımını mı? Palimpsestlerin üst üste bindirilmesi, kaynakların ve muhatapların çoğaltılması, tartışmacı üslup ile hipotipozun iç içe geçirilmesi bu alternatifleri zaten karara bağlanamaz kılıyorsa, bu durum bizzat *Urstaat* kuramının, "köken Devlet" in ve onun sosyo-tarihsel oluşumlar içindeki inşasının amacına işaret eder: tarihsel nesnellikten ayrı, "öznel", "psşik", "dürtüsel" bir arzu düzlemini ayırmayı reddetmek; terimlerin karşılıklı dışsallığını varsayan "içselleştirme" ya da "yansıtmı" ilişkilerinin yerine, tarihsel gerçekliğin toplumsal oluşumlar ile arzuya dayalı oluşumlar tarafından birlikte-kuruluşu ve birlikte-üretimi ilişkisini geçirmek. Dolayısıyla burada, üretimin hem toplumsal hem de bilinçdışı düzleminde eşzamanlı olarak etkililik ve edimsellik kiplerini açıklığa kavuşturmayı hedefleyen bir *Devlet-biçimi* kuramıyla karşı karşıyayız. Bu biçim, böylece bir iktidar aygıtını ve arzunun birey-ötesi bir konumunu, karmaşık bir kurumsal sistemi ve kolektif bir özneleşme sistemini bir araya getirir.

Bütün sorun, bu iki yönün nasıl eklemlendiğini anlamaktır: bir yanda Devlet'in toplumların maddi oluşumu içindeki antropolojik ve tarihsel yaklaşımı; diğer yanda ise *Anti Ödipus* bağlamında *Urstaat*'ın bir grup fantazması² ya da bilinçdışının birey-ötesi üretimleri içinde bir *iktidar ele geçirme* biçimi olarak şizo-analitik yaklaşımı. Devlet burada, "her Devletin olmak ve arzulamak istediği şeyin modeli" olduğu kadar, Devlet öznellesinin Devlet tarafından arzulananmayı arzuladığı bir öznellesme biçimi olarak da belirir.³ Burada söz konusu olan, egemenlik sorusunun yeniden ele alınışdır: Gilles Deleuze ile Félix Guattari, egemen iktidarın kuruluşunun ayrılmaz biçimde sosyo-kurumsal ve fantazmatik boyutlarında içerdiği boyundu-

² Bu kategorinin Félix Guattari'de 1960'ların başından itibaren nasıl geliştiğine dair bkz. F. Guattari, *Psychanalyse et transversalité*, Paris, Maspero, 1972; *La Découverte*.

³ *AOE*, s. 244, 252, 262.

ruklaştırma tipini anlamak üzere egemenlik meselesine yeni bir şifre çözümünü önerirler. Egemen bir iktidarın temsiline dayanak oluşturan kurumsal ve simgesel örgütlenmelere ilişkin sorgulamayı, bu iktidar örneğinin talepleri, temsilleri ve duygulanımları kolektifleştirme biçimlerinin incelenmesiyle ilişkilendirerek, devlet olgusuna dair çözümlemelerini hem Reichçi Freudo-Marksizmle hem de Sigmund Freud'un *Psychologie des masses et analyse du moi* ile yürütölen tartişmanın zeminine, ayrıca Baruch Spinoza'nın *Traité théologico-politique* eserinin hatına yerleştirirler. Bu çözümleme, "köken Devlet" kavramının, daha doğrusu Devlet'in bu kökensel fantazmasının inşasında doruk noktasına ulaşır; bu fantazma, kolektif bireylerin özdeşleşmelerinin ve özneleşme kiplerinin düzenlendiğı fantazmatik senaryoların toplumsallaştırılmasının bir işlemcisidir. Özellikle bu işlemcinin art-etkileri ya da tarih boyunca süregiden "geri dönüşleri", gerek hukuk ve siyaset bilimlerinin gerekse Devlet iktidarına ilişkin sosyolojik ve psikolojik yaklaşımların tökezlediğı irrasyonellik kayasını andıran řeyi anlaşılır kılar: Devlet şiddetinin, baskılayıcı Devlet iktidarının her türlü (toplumsal, ekonomik, siyasal...) işlevselliğini ve temsilcilerinin ya da faillerinin öznel niyetliliğini açıkça ařar göröndüğü anda büröndüğü ani ve şiddetli ya da "ultra-kurumsal" biçimler.

Bununla birlikte řunu vurgulayalım ki Gilles Deleuze ile Félix Guattari hiçbir zaman devlet olgusunu *psikolojikleştirmeyi* ya da siyasal olgulara uygulanmış bir psikanalizi, Devlet aygıtlarının tarihsel ve materyalist bir şifre çözümünün; Devlet iktidarının toplumsal ilişkilerin diyalektikleri ve kolektif mücadeleler içindeki kaydının ve dönüşömlerinin çözümlemesinin yerine ikame etmeyi amaçlamazlar. Arzunun içkin bir kavramına uygun olarak Devlet, arzunun içsel bir "kompleks"i hâline gelmez; çünkü şizo-analitik teze uygun biçimde arzu da ekonomik ve siyasal ilişkilere ve bu ilişkilerin dayanağını oluşturan "tarihsel-dünyaölçekli" kolektif özdeşleşmelere içkin bir üretim hâline gelir. *Anti Ödipus*'un kendine has Freudo-Marksizmi -doğrusu tuhaf

bir Lakano-Althussercilik- yine de bir Marksizm'dir.⁴ Elbette heterodoks bir Marksizm; fakat tam da Devlet kuramına ilişkin temel kuramsal kararlarının, Deleuze ve Guattari'nin terimlerini yerinden oynatmaya giriştiği bu kuramsal-siyasal akımın miras bıraktığı güçlükler ve açmazlar tarafından belirlenmiş olması anlamında. Bu nedenle, yazarlarımızın Devlet biçiminin kendi maddi aygıtlarını aşan fazlalığını, Devlet teorisinin ve ona özgü açmazların materyalist bir yeniden kuruluşundan hareketle nasıl sorunsallaştırdıklarını göstermeye başlamak istiyoruz. Devlet-biçimi kuramının zorunlu olarak Devlet'in fantazma olarak bir kuramını da içermesi gerektiğinin, yani Devlet kuramının fantazmatik bir uğrağını -başka bir deyişle kuramsal yazının kendisinin bir sınır uğrağını- neden içermesi gerektiğinin gerekçesi de bu tartışma aracılığıyla aydınlanacaktır. Böyle bir bükülme, Devlet'in toplumsal beden içindeki işlevlerinin aydınlatılmasından hiçbir şekilde vazgeçmeyi dayatmaz; tersine, modern ulusların dünyasında Devlet'in sermayenin üretim tarzındaki rolünün incelenişini yeniden gündeme getirir. *Anti Ödipus*'ün üçüncü bölümünden *Bin Yayla*'nın 1980'de yayımlanan on ikinci ve on üçüncü bölümlerine kadar, *Urstaat* hipotezi, yeni bir Devlet aygıtı kavramıyla ("kapma aygıtı") ve sermayenin dünya ölçeğindeki birikim süreci içinde modern Devletlerin meta-ekonomik bir tipolojisiyle eşzamanlı olarak eklemlenecektir. Bu güzergâhın kimi kesitlerini izleyerek, özellikle Devlet olgusunun materyalist-tarihsel yaklaşımı ile *Urstaat*'ın şizo-analitik hipotezinin düğümlendiği noktanın, Devlet aygıtının ve iktidarının içerdiği şiddet meselesini -ya da şiddetin ekonomilerini- yeniden ortaya koymayı mümkün kıldığını göstermeye çalışacağız.

⁴ En azından, "*Deleuze et l'Anti-Cédipe. La production du désir*" (Paris: Presses Universitaires de France, 2010) başlıklı çalışmamda izlemeye çalıştığım yaklaşım budur.